

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MOUNTAIN TOURISM IN GEORGIA

Copyright © 2025 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: November 19, 2025
Published: December 14 2025
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC20042025-89

Otar Japaridze,
Student of Doctoral programme
of Business administration
The East European University,
ORCID ID: 0009-0005-6570-6113
E-mail: otar.jafaridze@eeu.edu.ge

ABSTRACT

The paper addresses the challenges and opportunities of sustainable development of mountain tourism in Georgia in the context of contemporary global and regional challenges. It examines the impact of various crises — including the pandemic, the ongoing war in the region, and other related disruptions — on the tourism sector, particularly in mountain areas, where the growing demand for distance, clean air, and nature-based travel has created new opportunities.

The research component of the paper is based on secondary data analysis and aims to review and evaluate the best international practices in mountain tourism. This allows for the identification and transfer of essential knowledge for sectoral development, as well as an understanding of successful strategies and crisis management experiences from countries with similar mountainous landscapes and well-developed mountain tourism.

For the empirical part, an online survey was conducted to determine the trends of sustainable tourism development in Georgia's mountain regions. A structured online questionnaire was used, and 120 respondents — active mountain and cultural guides, as well as representatives of travel companies — participated in the quantitative study.

The findings reveal that the sustainable development of mountain tourism in Georgia is hindered by insufficient knowledge, environmental pollution, inadequate infrastructure, and a sharp rise in prices. The paper emphasizes the crucial role of the state and local governments in managing these processes and recommends the establishment of professional training programs and the promotion of environmentally responsible tourism. In conclusion, despite the existing challenges, Georgia's mountain tourism holds significant potential that requires a long-term, sustainable, and integrated approach.

Key words: mountain tourism, sustainable development of tourism, travel industry, resorts, natural resources.

REFERENCES:

1. Kostić, M., Lakićević, M., & Milićević, S. (2018). Sustainable tourism development of mountain tourism destinations in Serbia. Research Gate. https://www.researchgate.net/publication/327193211_Sustainable_tourism_development_of_mountain_tourism_destinations_in_Serbia
2. Kveladze, K. (2017). Formation and development

of the innovation system in EU tourism (p. 14). Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. (In Georgian)

3. Metreveli, M. (2012). Environment and ecotourism management. Tbilisi: Hospitality Industry Publishing and Training Center. (In Georgian)

4. Nepal, S. K. (2002). Mountain ecotourism and sustainable development. BioOne. [https://doi.org/10.1659/0276-4741\(2002\)022\[0104:MEASD\]2.CO;2](https://doi.org/10.1659/0276-4741(2002)022[0104:MEASD]2.CO;2)

5. UN Tourism. (2023, April 23). International tourism and COVID-19. <https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19>

6. UN Tourism. (2023, April 23). Tourism's potential for mountain ecosystems and communities outlined in new report. <https://www.unwto.org/news/tourism-s-potential-for-mountain-ecosystems-and-communities-outlined-in-new-report>

7. UN Tourism. (2018). Sustainable mountain tourism: Opportunities for local communities. Madrid. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420261>

8. UN Tourism. (2004). Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407262>

საქართველოს მთის ტურიზმის მდგრადი განვითარების გამოწვევები და შესაძლებლობები

ოთარ ჯაფარიძე

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის
ბიზნესის ადმინისტრირების
სადოქტორო პროგრამის სტუდენტი
otojafaridze@yahoo.com

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეხება საქართველოს მთის ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრობლემებსა და შესაძლებლობებს თანამედროვე გლობალური და რეგიონული გამოწვევების ფონზე. ტექსტში განხილულია სხვადასხვა კრიზისების (პანდემიისა, რეგიონში ომის და სხვა კრიზისების) გავლენა ტურიზმის სექტორზე, განსაკუთრებით მთიან რეგიონებში, სადაც დისტანცირებისა და ბუნებრივ გარემოში მოგზაურობის მოთხოვნის ზრდამ შექმნა ახალი შესაძლებლობები.

ნაშრომის კვლევითი კომპონენტი, მეორად მონაცემებზე დაყრდნობით მსოფლიოს საუკეთესო პრაქტიკების გაცნობა-გაანალიზებას გულისხმობს, რაც საშუალებას მოგვცემს გავიზიაროთ სფეროს განვითარებისთვის აუცილებელი ცოდნა და იმ ქვეყნების წარმატებული, თუ კრიზისების დაძლევის მაგალითები, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის მსგავსი მთიანი რელიეფით გამოირჩევიან და ამავდროულად აქვთ წარმატებული სამთო ტურიზმი.

სტატიის მომზადებისთვის დაიგეგმა ონლაინ გამოკითხვა, რომლის მიზანი იყო საქართველოში სამთო რეგიონებში ტურიზმის მდგრადი განვითარების ტენდეციების დადგენა. წარიმართა სტრუქტურირებული, ონლაინ კითხვარის მეშვეობით. რაოდენობრივ კვლევაში რომელიც ონლაინ ანკეტირების მეშვეობით ჩატარდა, მონაწილეობა მიიღო 120-მა რესპოდენტმა რომლებიც არიან მოქმედი სამთო, კულტურული გიდები და ტურისტული კომპანიების წარმომადგენლები.

შედეგებმა აჩვენა, რომ საქართველოში მთის ტურიზმის მდგრად განვითარებას აფერხებს შესაბამისი ცოდნის ნაკლებობა, ეკოლოგიური დაბინძურება, არასაკმარისი ინფრასტრუქტურა და ფასების მკვეთრი მატება. ნაშრომში ხაზი აქვს გასმული, სახელმწიფოსა და ადგილობრივი თვითმმართველობების როლს ამ პროცესების მართვაში, ასევე რეკომენდაციას აძლევს პროფესიული ტრენინგებისა და ეკოლოგიურად პასუხისმგებელი ტურიზმის ხელშეწყობის აუცილებლობაზე. დასკვნის საზიო კი შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად სირთულეებისა, საქართველოს მთის ტურიზმს აქვს დიდი პოტენციალი, რომელიც საჭიროებს გრძელვადიან, მდგრად და ინტეგრირებულ მიდგომას.

საკვანძო სიტყვები: სამთო ტურიზმი, ტურიზმის მდგრადი განვითარება, ტურისტული ინდუსტრია, კურორტები, ბუნებრივი რესურსები.

შესავალი

საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა - მისი მრავალფეროვანი მთიანი რელიეფი და შესაბამისად განსხვავებული კულტურული თავისებურებები, ლოგიკურად ქმნის ქვეყანაში მთის ტურიზმით დაინტერესების საფუძველს - განსაკუთრებით ტურისტული ბიზნესის აღმავლობის ხანაში, როდესაც მსოფლიოს საზღვრები ღიაა ტურისტული მიმოსვლებისთვის და თითქმის ყველა ქვეყნის ეკონომიკაში სერიოზულ წილს სწორედ ტურისტული ბიზნესიდან მიღებული შემოსავლები ქმნის. დღეს მსოფლიოში არსებულმა მდგომარეობამ, საქართველოს რეგიონში მიმდინარე სამომარმა მოქმედებებმა და მისგან გამომწვეულმა კრიზისებმა, ასევე გავლილმა პანდემიამ, ტურიზმის ინდუსტრია როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ დონეზე დააყენა ფუნდამენტური გარდაქმნების წინაშე. აღნიშნულმა პროცესებმა მნიშვნელოვნად შეცვალა ტურისტული მოთხოვნების სტრუქტურა, მომხმარებელთა ქცევა და ეკონომიკური პრიორიტეტები. განსაკუთრებით გამოკვეთილად ეს ტენდენცია გამოვლინდა მთის ტურიზმის მიმართულებით, რომელიც პანდემიის დროს ერთდროულად იქცა როგორც შეზღუდვების შედეგად დაზარალებულ, ასევე ახალი შესაძლებლობების მატარებელ სექტორად. მთის ტურიზმი, თავისი ბუნებრივი, ეკოლოგიური და კულტურული პოტენციალიდან გამომდინარე, პოსტპანდემიურ პერიოდში უფრო მეტად იქცა უსაფრთხო, მდგრად და ეკოლოგიურად პასუხისმგებელ მოგზაურობათა სიმბოლოდ. შესაბამისად, საქართველოს მაღალმთიან რეგიონებში ტურიზმის განვითარება მოითხოვს არა მხოლოდ ინფრასტრუქტურული და ეკონომიკური ფაქტორების გააზრებას, არამედ მდგრადი განვითარების პრინციპების ინტეგრაციას, რაც ხელს შეუწყობს გარემოსდაცვითი, სოციალურ-კულტურული და ეკონომიკური ინტერესების დაბალანსებას.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოს მთის ტურისტული პოტენციალის სრულად ასათვისებად და მისი ტურიზმის განვითარების პროცესში სრულფასოვნად ინტეგრირებისთვის, მნიშვნელოვანია პირველ ეტაპზე შევისწავლოთ მსოფლიოს საუკეთესო პრაქტიკები მთის ტურიზმის მდგრადი განვითარების პროცესში. ვნახოთ თუ როგორ მოახერხეს/ახერხებენ მსოფლიოს მთიანი რელიეფის მქონე ტურისტულად დატვირთული ქვეყნები, ტურიზმის აღნიშნული მიმართულების განვითარებას და ამით ეკონომი-

მიკური სარგებლის - ისევე როგორც საკუთარი ქვეყნის კულტურისა და ბუნებრივი პირობების შენარჩუნება-წარმოჩინებას. სწორედ ამას ემსახურება ნაშრომის კვლევითი კომპონენტის თვისებრივი ნაწილი, რომელიც მეორად მონაცემებზე დაყრდნობით მსოფლიოს საუკეთესო პრაქტიკების გაცნობა-გაანალიზებას გულისხმობს.

აღნიშნული მეორადი მონაცემების გაანალიზება საშუალებას მოგვცემს შევიცნოთ სფეროს განვითარებისთვის აუცილებელი ცოდნა და გავიზიაროთ იმ ქვეყნების წარმატებული თუ კრიზისების დაძლევის მაგალითები, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის მსგავსი მთიანი რელიეფით გამოირჩევიან და ამავედროულად აქვთ წარმატებული სამთო ტურიზმი.

მოცემული კვლევის მეორე კომპონენტით დაიგეგმა ონლაინ დაუსწრებელი ანკეტირება. რომლის მიზანს წარმოადგენდა საქართველოში მთის ტურიზმის განვითარების როგორც ხელისშემშლელ ასევე ხელშემწყობი ფაქტორების იდენტიფიკაცია, საქართველოში სამთო ტურისტულად პოპულარული რეგიონები, როგორც ადგილობრივი ასევე უცხოელი ტურისტების დამოკიდებულება და მოთხოვნების იდენტიფიკაცია, ასევე დარგში მომუშავე ადამიანების ცოდნის ხარისხის დადგენა საქართველოში მდგრადი განვითარების პრინციპების მიმართ.

რაოდენობრივი კვლევის სამიზნე სეგმენტად განისაზღვრა საქართველოში მომუშავე აქტიური გიდები და ტურ სააგენტოს წარმომადგენლები რომელთა სამუშაო არეალს წარმოადგენს მთიანი რეგიონები და ახდენენ როგორც ადგილობრივი ასევე უცხოელი ტურისტების სამთო მარშრუტების ორგანიზებას. მეთოდად გამოყენებულ იქნა რაოდენობრივი კვლევა (ონლაინ დაუსწრებელი ანკეტირება), ხოლო მის ისტრუმენტად მკაცრად სტრუქტურირებული თვითადმინისტრირებადი კითხვარი. რესპოდენტთა შერჩევა მოხდა არაალბათური მეთოდით. საბოლოოდ გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 120-მა ადამიანმა.

სამთო ტურისტული მიმართულებები, როგორც წესი, გვთავაზობენ ერთმანეთის მსგავს პროდუქტებს, თუმცა ისინი უნდა ცდილობდნენ ერთმანეთისგან განსხვავებული პროდუქციის შექმნას და თავისი ნიშის პოვნას, განსხვავებული პროდუქციის შეთავაზებით კი შეძლებენ ბაზარზე უფრო ძლიერად პოზიციონირებას. ფაქტობრივად ამ ეტაპზე უმეტესი სამთო ქვეყანა ეძებს მათი პროდუქციის დიაპაზონის ზრდისა და სეზონური დივერსიფიკაციის შესაძლებლობებს. სახელმწიფო ადმინისტრაცია-

ციები დიდ როლს თამაშობენ მთის ტურიზმის ზრდის სტიმულირებაში. ეს კი ხშირ შემთხვევაში გადამწყვეტია ღარიბი მთიანი რეგიონებისთვის.

აქვე კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი როლი, რომელიც აკისრია რეგიონის მთავრობებს, კერძოდ: როდესაც ვხედავთ ტურიზმის შედეგად გმონვეულ მეტ შემოსავლებს და დასაქმების ხარისხს, ეს პარალელურად მეტყველებს ისეთ ნეგატიურ ფაქტორებზე როგორიცაა მიწის „ოკუპაცია“ სასტუმროების მიერ, ნარჩენებისა და ტრანსპორტის სახის პრობლემებს - რაც არღვევს რეგიონის ცხოვრების ხარისხს. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ სამთო რეგიონის წარმომადგენლებმა, ტერიტორიის ზრდის ზემოქმედების ოპტიმიზაციის მიზნით წარმოადგინონ ზრდის ისეთი პირობები, სადაც მინიმალურად იქნება მსგავსი ნეგატიური ფაქტორები მოცემული.

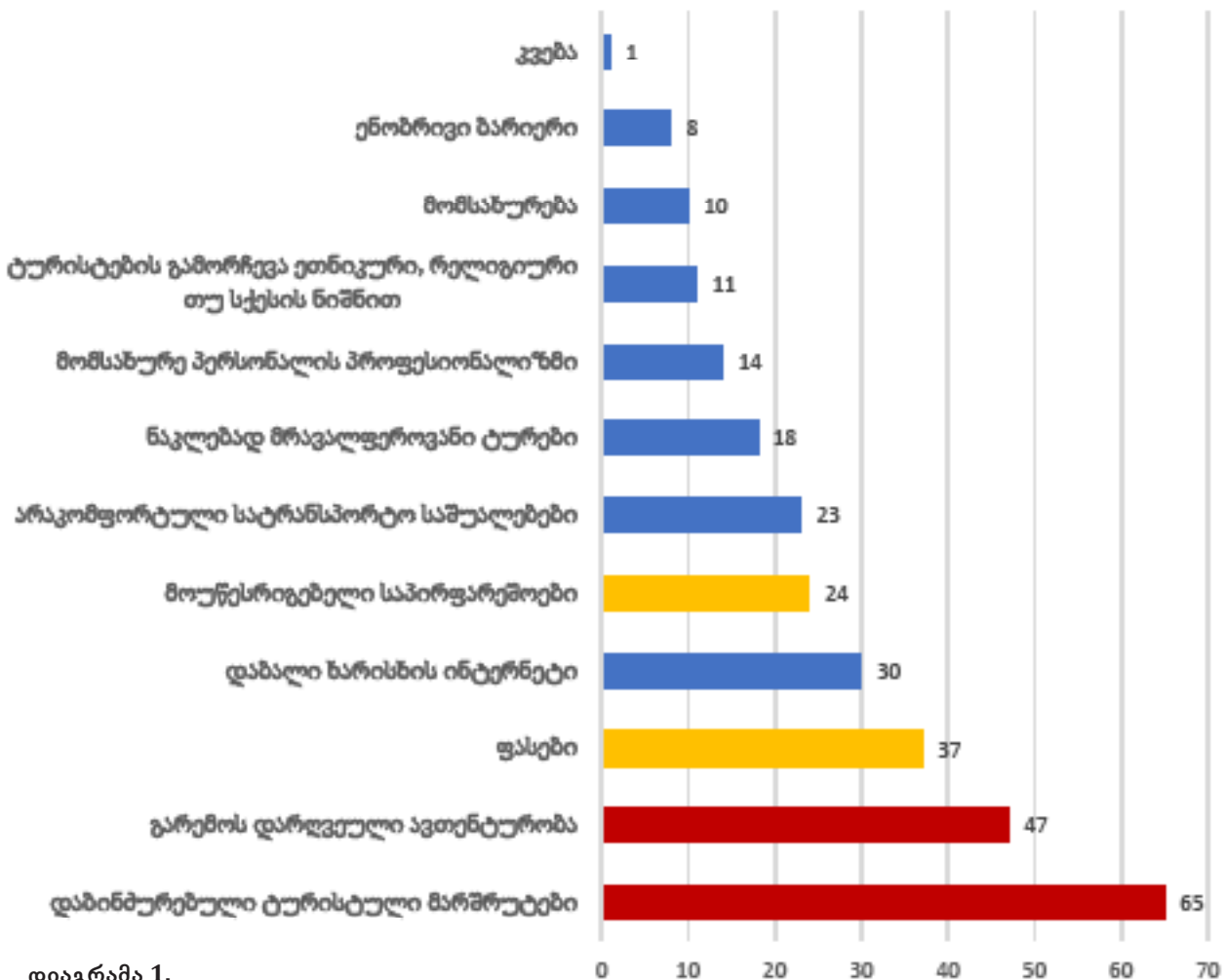
მრავალრიცხოვანი ზემოქმედების საფრთხეები გარემოზე შეგვიძლია დავყოთ შემდეგნაირად:

ეკონომიკური: რესურსების მართვის ეკონო-

მიკური ეფექტიანობის განვითარების უზრუნველყოფა - ტურიზმის დაუგეგმავი განვითარება იწვევს ბიზნესის ტრადიციული ფორმების განადგურებას, განსაკუთრებით საფრთხის ქვეშ დგება სოფლის მეურნეობა, რის გამოც იზრდება იმპორტზე დამოკიდებულება, მატულობს არაკვალიფიცირებული და ცუდად ანაზღაურებადი სამუშაო, და ა.შ.

სოციოკულტურული: ხელს უწყობს ადგილობრივი თვითმმართველობის დაცვასა და შენარჩუნებას, იგი განაპირობებს ისეთ მიდგომებს როდესაც განვითარება ეხმარება ადამიანებს საკუთარ ყოფაზე კონტროლის ზრდაში და კულტურული და მატერიალური ფასეულობების შენარჩუნებაში - ნინალმდეგ შემთხვევაში უკონტროლოდ განვითარებული ტურიზმი გამოიწვევს ისეთ საფრთხეებს, როგორებიცაა: კულტურული იდენტობის დაკარგვა, ტრადიციული ღირებულებათა სისტემების გაქრობა და კრიმინალის მაღალი საფრთხე.

რა არ მოსწონთ ყველაზე მეტად ტურისტებს

დიაგრამა 1.

ეკოლოგიური: იგი ეხმარება საბაზრო ეკოლოგიური პროცესების, ასევე ბიოლოგიური მრავალფეროვნებისა და რესურსებისადმი განვითარების შეთავსებას. ასევე ქაოსურად განვითარებული ტურიზმის შემთხვევაში, ხდება სასოფლო-სამეურნეო მიწისა და ტყის ტურისტული მიზნებისთვის ოკუპაცია, რის ხარჯზე ხდება ბუნებრივი რესურსების არასწორი გამოყენება, დიდი რაოდენობით იზრდება ნარჩენები, გაზრდილი ხმაური და მანევარი გათვალისწინებული და კიდევ მრავალი სხვა (WTO 2004).

კვლევის შედეგები

სამთო ტურიზმის მდგრადი განვითარების ტენდენციების დადგენის მიზნით ჩატარებულმა ონლაინ ანკეტირებამ, გვაჩვენა რომ მდგრად განვითარებას საქართველოში აფერხებს მისი პრინციპების ნაკლები ცოდნა როგორც რეგიონის მოსახლეობაში ასევე ტურისტულ სეგმენტში დასაქმებულ გიდებში - რაც გამოწვეულია ერთი მხრივ გიდების უნარჩვევების მხოლოდ გამოცდილების საფუძველზე ჩამოყალიბებით და თეორიული ცოდნის ნაკლებობით, ხოლო მეორე მხრივ ადგილობრივ მოსახლეობასთან შესაბამისი ორგანოების მხრიდან ნაკლები კომუნიკაციით.

კვლევის თანახმად, საქართველოს მთიან რეგიონებში საკმაოდ მძიმე სურათია მდგრადი განვითარების მიმართულებით, კერძოდ: გამოკითხულთა 65% მიიჩნევს, რომ ერთ ერთი მთავარი პრობლემა არის დაბინძურებული გარემო. (იხილეთ დიაგრამა 1.)

ასევე, პრობლემურ კომპონენტებად გველინება მოძველებული ავტობარკი 23% (მოუწესრიგებელი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა/ავტომობილები) და სანიტარულ-ჰიგიენური ინფრასტრუქტურა 24%. ავტობარკის მოუწესრიგებლობა თავის მხრივ იწვევს მრავალ პრობლემებს, როგორებიცაა ჰაერის დაბინძურება, ავტო საგზაო შემთხვევები, მგზავრობის დროის გაზრდა და ა.შ. ხოლო სანიტარულ-ჰიგიენური ინფრასტრუქტურის გაუმართაობა - ტურისტების სამართლიან უკმაყოფილებას.

ასევე, კვლევის შედეგებით ერთ ერთ პრობლემურ ფაქტორად იდენტიფიცირდება ფასების მკვეთრი მატება 37%. რასაც ხაზი ესმევა არა მარტო ქართველ მომხმარებელთა მიერ, არამედ უცხოელი ტურისტების მხრიდანაც.

წინ ნამოინია მაღალი ხარისხის ინტერნეტ კავშირის საჭიროებამ მთიან რეგიონებში 30%. დღეს ეს უკვე უფრო მეტ ადამიანს აწუხებს, რადგან

მსოფლიო გადასულია დისტანციურ მუშაობაზე ხოლო ჩქარი, მაღალი ხარისხის ინტერნეტი ამ მიმართულებით გადამწყვეტია.

ასევე ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად რჩება უკვე ტურისტულად განვითარებულ მხარეებში ქაოსური განაშენიანება, ეს კი პირველ რიგში იწვევს გარემოს ავთენტურობის რღვევას. რასაც გამოკითხულთა 47% ადასტურებს. აქვე უნდა ითქვას, რომ გარდა ავთენტურობის რღვევისა, ქაოსურად მიმდინარე განაშენიანება, ისედაც მცირე მიწიან რეგიონებში იწვევს სასოფლო სამეურნეო საბარგულების სასტუმროებით ჩანაცვლებას. აღნიშნული საკითხი, პრობლემას წარმოადგენს მდგრადი ტურიზმის განვითარებისთვის, ვინაიდან იწვევს ტრადიციული მეურნეობებისა და ყოფის რღვევას, ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების შემცირებას და სხვა.

ხოლო ისეთი საკითხები როგორებიცაა: სასტუმრო სახლების კომფორტულობა, კვება, ენობრივი ბარიერი და ა.შ. აღმოჩნდა, რომ მათ არც თუ იმდენი ალიქვამს მთავარ გამოწვევად და საკმაოდ დაბალი პროცენტული მაჩვენებელიც აქვთ.

აქვე როდესაც ვსაუბრობთ საქართველოში მთის ტურიზმის განვითარებაზე და მის ხელიშემაშლელ თუ ხელშემწყობ ფაქტორებზე, ძნელია არ გამოვყოთ რეგიონების განსხვავებული ხარისხის დატვირთულობა. გიდები და ტურისტული სააგენტოები გამოყოფენ შემდეგ სამთო რეგიონებს სადაც მათ უწევთ მეტად მუშაობა (იხ. დიაგრამა 2.)

როგორც ხედავთ გამოკითხულთა სრული უმრავლესობა მათ ძირითად სამუშაო არეალად სვანეთსა და ყაზბეგს ასახელებენ, შემდეგ თუშეთი და ხევსურეთი. რაჭის, იმერეთის, გურიისა და მთიანი აჭარის რეგიონები მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევებში ხვდება ინტერესის სფეროში.

აღნიშნულ შედეგს რესპოდენტები ხსიან შემდეგი ფაქტორებით:

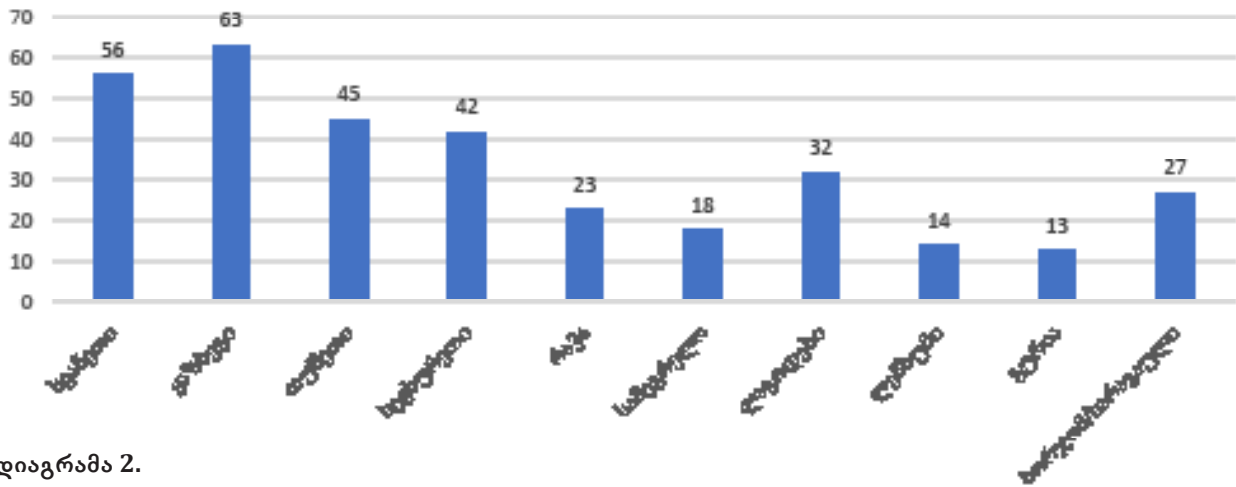
გეოგრაფიული: სვანეთსა და ყაზბეგში განლაგებულია კავკასიონის უმაღლესი მწვერვალები რომლებიც ყოველთვის იზიდავდნენ მოგზაურებს.

მარკეტინგული: მთავრობის მხრიდან ამ რეგიონების პროპაგანდას თავიდანვე დიდი ადგილი ეკავა.

ინფრასტრუქტურული: ასევე ხელისუფლების მხრიდან ამ რეგიონებში გატარდა პირველი ფართო მაშტაბიანი სამუშაოები.

ტურიზმის განვითარების პერსპექტივის სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ საქართველოში მომუშავე გიდების უმრავლესობას კარგად ესმით მდგრადი განვითარების მნიშვნელობა - მიუხედა-

საქართველოს რეგიონები პოპულარობის მიხედვით

დიაგრამა 2.

ვად იმისა, რომ უმეტესი მათგანისთვის ტურიზმი არ არის ძირითადი სპეციალობა, მათი უმრავლესობა მთელი წლის განმავლობაში ჩართულნი არიან სხვადასხვა ტრენინგებსა თუ სემინარებში და ეწევიან თვით განვითარებას, თუმცა გამოკითხულთა 16%-მა ვერ განსაზღვრა მდგრადი განვითარების ძირითადი პრინციპები, რაც დამაფიქრებელია და მიგვანიშნებს მთავრობის მხრიდან გასატარებელ მრავალ ღონისძიებაზე გიდების მომზადება გადაამზადების მიმართულებით.

ასევე პრობლემად დგას სექტორიდან გამოცდილი გიდების მასიური გადინება სხვა სფეროებში, რაც გამოიწვია ტურიზმში შექმნილმა კრიზისმა - ერთის მხრივ პოსტპანდემიურმა პერიოდმა, ხოლო მეორეს მხრივ რუსეთ-უკრაინის ომმა - ეს ყოველივე, კი იწვევს რეგიონში ზოგად დაძაბულობასა და ფასების მკვეთრ მომატებას ტურისტულ სერვისებთან მიმართებით.

დასკვნა

ტურიზმის მდგრადი განვითარება წარმოადგენს მრავალმხრივ და გრძელვადიან პროცესს, რომელიც მოითხოვს ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციოკულტურულ ფაქტორებს შორის ბალანსის დამყარებას. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სა-

ქართველოს მთიან რეგიონებში ტურიზმის განვითარების მთავარი გამოწვევებია ინფრასტრუქტურის არასაკმარისი განვითარება, გარემოს დაბინძურება, სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების გაუმართაობა, მომსახურების ხარისხის უთანასწორო დონე და გიდების პროფესიული ცოდნის დეფიციტი. ამავდროულად, გამოკვეთილია მნიშვნელოვანი პოტენციალი - უნიკალური ბუნებრივი ლანდშაფტები, კულტურული მრავალფეროვნება და პოსტპანდემიური პერიოდში გაზრდილი მოთხოვნა ეკოტურიზმს, სამთო სათავე გადასავლო მოგზაურობაზე.

მიღწეული შედეგები მიუთითებს, რომ მდგრადი განვითარების მიმართულებით აუცილებელია სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის კოორდინირებული თანამშრომლობა, განათლებისა და გადაამზადების სისტემის გაძლიერება, ინფრასტრუქტურული ინვესტიციების მიზნობრივი განაწილება და საერთაშორისო გამოცდილების ინტეგრირება. მხოლოდ ამგვარი კომპლექსური მიდგომა უზრუნველყოფს მთის ტურიზმის სფეროს გარდაქმნას მდგრად ეკონომიკურ და სოციალურ რესურსად, რომელიც არა მხოლოდ გააძლიერებს ადგილობრივ თემებს, არამედ ხელს შეუწყობს საქართველოს ტურისტული იმიჯის გრძელვადიან განვითარებას საერთაშორისო დონეზე.